

RECENZII

---

vocație eseistică, a cărei scriitură alunecă subtil spre ludic și romantic. Capabil să-și construiască profilul inconfundabil în arealul cultural prezent, Liviu Franga răătăcește în hățișul istoriei, rămânând uimitor de actual, în timp ce disecă probleme de lingvistică, proliferează noi perspective culturale, analizează exprimarea cotidiană în resorturile cele mai intime și prelungește ecourile suflatești ale amintirilor în contexte de natură filosofică sau gramaticală. Itinerarul metodologic și expunerea ideatică dezvăluie un scriitor sofisticat, dornic să surprindă articularea istorică a faptelor de limbă și cultură, străduindu-se să-i lumineze cititorului infinitezimalele tonalități ale unei vaste culturi antice.

Diana Maria DIMIRACHE

ION SIMUȚ

***CUM SE SCRIE ISTORIA LITERARĂ*, CLUJ-NAPOCA, EDITURA ȘCOALA ARDELEANĂ, 2022, 349 p.**

DOI: 10.35923/AUTFil.61.14

Dezbaterile recente în planul istoriei literare și al criticii literare românești vehiculează binarități de tipul transnațional/ național, ideologic/ estetic, *distant reading/ close reading*, critică literară pozitivistă/ critică literară impresionistă, subiectivă. Editorialul lui Nicolae Manolescu din „România literară” (33-34, august 2023) exprimă o poziție clar împotriva noii critici, numită științifică, marcată de sechele structuraliste, sociologice. În 2017 a apărut la Bloomsbury *Romanian Literature as World Literature*, cu Mircea Martin, Christian Moraru, Andrei Terian coordonatori ai volumului, o apariție editorială care exprimă o schimbare de paradigmă în critica literară, așa cum, de altfel, istoria lui Mihai Iovănel, *Istoria literaturii române contemporane 1990-2020* (Polirom 2021), este simptomatică pentru aceeași modificare, dar în registrul istoriei literare. Deși dinamica aceasta se produce mai intens în critica literară, nici istoria literară nu rămâne neatinsă. Ion Simuț sesizase problematizări noi în cazul istoriei literaturii cu ocazia

conferințelor pe această temă, organizate acum zece, respectiv cinci ani la Cluj-Napoca. Pe un ton bine temperat, Simuț rămâne însă dubitativ cu privire la traiectoria istoriei literare, detectând tendințele actuale (globaliste, estetic relativizante) ca fiind, de fapt, reiterări, pe roata istoriei, ale mișcărilor similare din trecut, sensuri vechi în formă nouă.

Cartea *Cum se scrie istoria literară* reia chestiunea istoriei literare pe drumul către identificarea unei definiții a acestei discipline de studiu și a diferenței ei specifice în relație cu critica literară. Demersul profesorului Simuț ar putea rezolva, dacă înțeleg corect, disputele generate de exclusivitatea criteriului estetic în planul criticii literare. Istoria literară poate ieși, în virtutea specificității ei istorice, de sub imperiul esteticului, prin racordul la rețeaua de curente literare, la istoria mentalităților, la ideologiile vremii, la politică, la sociologie, căci „se poate ocupa la fel de bine (și o și face) de biografia scriitorilor, de constituirea grupurilor și a curentelor literare, de vectorii sociali sau politici ai unei epoci, de viața literară, de economia producătorilor de bunuri simbolice, de politica, psihologia și ideologia lor, ca elemente variabile” (p. 351). Cu alte cuvinte, istoria literară e mai îndreptățită decât critica literară, să facă aceste raportări, căci e chiar pe teritoriul ei, în virtutea propriei istoricități. Criticii literare îi rămâne munca axiologică, gen proxim și pentru istoria literară. Volumul de față însă vorbește nu numai despre teritoriul, dar și despre misiunea istoriei literare, despre speciile ei, principiile de întocmire, obiectivele și tipologia posibilă. Alcătuit din două părți, dezbate natura istoriei literare mai întâi, sub titlul cărții reluat pentru prima secțiune, ca apoi să abordeze, în linie cronologică, principalele istorii ale literaturii române – o schițată istorie a istoriilor literare.

Încă din argument, Ion Simuț își declară afilierea ideatică, accentul fiind pus, în mod deosebit, pe specificitatea istorică a disciplinei în discuție. Autorul propune practicarea mai eficientă a istoriei literare prin înțelegerea ei „ca o prelungire a istoriei” (p. 6) și ieșirea de sub dictatura criteriului estetic în istoria literară. Odată cu noul val de istorici literari „științisti și progresiști, unii neomarxiști, ferm internaționaliști” (p. 8), la care aderă doar parțial, Simuț pledează pentru o istorie politică a literaturii „în direcțiile care valorifică instituțiile, ideologiile și culturalul” (p. 9).

Concepția lui Simuț despre istoria literară, principial estetică, se regăsește în primul capitol al cărții și pornește de la considerațiile lui Paul Veyne (*Cum se scrie istoria*, din 1971) cu privire la natura istoriei. Cum faptul trăit stă în

centrul ei, istoria nu poate fi știință, deci grila pozitivistă de interpretare nu poate funcționa. De aceea, soluția cea mai onestă, comentează Ion Simuț, în spirit călinescian, ar fi narațiunea (p. 24), relatarea veridică ca variantă de interpretare a istoriei. Istoricul (literar) trebuie să creeze veridicitate utilizând două instrumente esențiale, dar care nu trebuie absolutizate: evenimentele (faptele) și documentele. Istoricul însă le organizează, le ierarhizează, le selectează, le corelează pe baza unei așa-numite *intrigi*, mecanismul care dinamizează narațiunea. În plus, intriga așa cum o concepe Veyne, „ține cumpăna între istoria pură și istoria axiologică” (p. 28), adică între istoria (literară) care înregistrează exhaustiv faptele trăite/ de literatură și istoria faptelor esențiale/ a capodoperelor. Începând cu generațiile șaiszeciste, intriga dogmatismului estetic nu mai este exclusivă în istoria literară. Ca să exemplifice alternative, Ion Simuț se referă la scrierile lui Z. Ornea, Adrian Marino, Nicolae Balotă, Paul Cornea, care reflectă alte intrigi posibile ale istoriei literare românești din perspectiva curentelor literare, a filosofiei. În absența unor astfel de principii de organizare, istoria literară devine expozitivă, documentaristă, descriptivă, fără să aibă o argumentație precum istoriile lui Piru, Ciopraga, Micu, Crohmălniceanu.

Pornind de la ideatica Noului Istorism (H. A. Ve eser) și pe fondul absenței unor „istorii politice ale literaturii” (p. 46) române în ansamblul ei, Simuț se întreabă dacă poate fi istoria politică a literaturii române o alternativă. Cum politica nu este doar un context, ci „intră în sângele operei” (p. 45), o astfel de istorie ar trebui să relaționeze literatura cu conștiința politică a unei epoci, a scriitorului și cu alte componente ale politicului decât ideologia, cu instrumentele de presiune (instituțiile politice Partidul, Cenzura și Securitatea), cu documentele epocii, inclusiv dosarul de Securitate al scriitorului. Ion Simuț reperează câteva astfel de istorii politice ale literaturii, începând cu ignorata *Literatura și politică în România după 1945* a lui Anneli Ute Gabanyi până la volumele lui Adrian Dinu Rachieru. Rămânând în registrul istoriei literare, insistă pe importanța documentului (corespondența, memoriile, confesiunile) ca instrument de lucru pentru redactarea unei istorii a literaturii, identificând ca specie biografia căreia îi dedică o însemnată parte. Rețin de aici ideea că, pentru documentarea unei biografii de secol XIX, s-ar impune „o relaxare ideologică” (p. 70) care să releve anumite aspecte ideologice precum aristocratismul, elitismul, filo-occidentalismul, anti-rusismul, anti-semitismul (p. 7) așa cum s-a întâmplat, nu fără tensiuni și exagerări, din păcate, în cazul noilor biografii (Eliade, Cioran, Noica, Ionescu, Voiculescu, Sebastian).

Prima parte se încheie cu problematica istoriilor regionaliste și a bănățenismului, autorul întrebându-se „dacă, în plin context globalist, regionalismul nu este cumva un pas înapoi sau o reacție de rezistență la o uniformizare identitară?” (p. 144). Dar poate fi, în același timp, o manifestare vie a corelației literaturii cu viața și contextul.

Secțiunea a doua a cărții urmărește traseul diacronic al istoriei literare românești, de la istoriile, până la 1900, cu un caracter lingvistic, documentar și arhivistic, până la istoriile literare postbelice, scrise pe un ton neutru, istoriile literare publicate după 1990, când se relativizează perspectiva exclusiv estetică, și istoriile literare douămiiste și post-douămiiste.

Șirul istoriilor reprezentative ale literaturii române începe cu cea propusă de preotul greco-catolic Iustin Popfiu (1841-1882), adversar ireconciliabil al lui Maiorescu (de a căror dispută Simuț se ocupă pe câteva pagini), primul care a pledat pentru o istorie literară critică. Gestul de recuperare al lui Ion Simuț vine să compenseze ignorarea parțială a lui în istoriile literare, dar contextualizează bine și descrierea diacronică a traseului conceptului de istorie critică, distincțiile între istoricii literari integraliști și cei specialiști.

După Iustin Popfiu, Simuț face referiri la istoria călinesciană, „cartea vie” care renunță la erudiție (p. 195), la cea mai scurtă istorie a literaturii române, lacunară desigur, scrisă de Virgil Ierunca în 1956, în franceză, și la disputa lui cu Călinescu, apoi la istoria proletcultistă (1961) a lui Emil Boldan căreia îi arată viciile, deplasările de accent, definitiv supuse ideologiei comuniste. O astfel de analiză i se pare autorului necesară, deoarece relevă mutațiile axiologice în canon, prefacerea mării literaturi sub chipul proletcultismului. Subcapitole speciale sunt dedicate istoriilor scrise de Ion Rotaru, Dumitru Micu, Alex Ștefănescu, Eugen Negrici, Nicolae Manolescu și Mihai Iovănel. Dacă istoria lui Dumitru Micu se adresează publicului mediu și este scrisă fără tragere de inimă, („o struțocămilă: o istorie literară pe jumătate, călare pe un dicționar pe jumătate sau pe sferă”, p. 271) având însă „calitățile adecvării și ale conciziei!” (p. 282), istoria lui Alex Ștefănescu „nu face o lectură morocănoasă, artificioasă sau plictisită” (p. 287), permeabilă la bucuria lecturii, „bună dispoziție a lecturii critice”, fiind o istorie subiectivă. Privind istoria scrisă de Eugen Negrici, Ion Simuț apreciază modul sistematic de lucru al istoricului, centrarea pe selecția valorilor, recunoaște anumite afinități pe care le are cu Negrici în ce privește abordarea conceptuală a istoriei literare, dar îi face și reproșuri cu privire la omisiunea lui Paul Goma, a lui Vasile Voiculescu.

Ultimele două istorii abordate sunt însă la antipodi. În cazul canonului estetic manolescian (p. 322) din *Istoria critică...* ca „monument” (p. 339), după ce se referă la reacțiile negative și torențele de elogii (p. 324) din jurul operei critice, Simuț prezintă succint câteva trăsături ale operei: importanța generației `60, ignorarea generației `70, centrarea pe poezie, favorizarea generației `80 și atenția inoportună oferită criticii literare introdusă în canon. Criticul, văzut azi „în postura unui Alexandru Piru morocănos...?” (p. 338), e definit ca un neomodernist conservator, preocupat de criteriul estetic și al cărui merit constă în reperarea istorică a bătăliilor canonice. La antipod, istoria lui Mihai Iovănel nu mai absolutizează esteticul, ci, pe filieră gheristă, și sub auspiciile unui neomarxism occidental de secol XX-XXI, propune criteriul ideologic care „funcționează diferențiator, criteriul estetic este sistematic bruiat. Conceptele cheie sunt contextul și câmpul literar” (p. 342). Simuț este și aici un temperat. Deși salută istoria lui Iovănel și îi înțelege legitimitatea, temerile sale privesc un posibil radicalism ca „simptom de *Cancel Culture*, de refuz sau respingere a tradiției.” (p. 343).

Deosebit de interesant de urmărit, studiul lui Ion Simuț nu se prevalează de obligațiile unei astfel de cercetări de istorie literară și, pe lângă că este organizat ideatic cu o limpezime de acum cunoscută la autor, oferă și acces la anumite documente importante pentru argumentația cărții, pe care le recuperează din arhivă, de exemplu, articolul lui Iosif Vulcan din 1867, din revista *Familia* sau eseurile polemicii Călinescu-Ierunca etc.

De precizat că exemplificările, trimiterile la istoriile literare și la studiile literare de profil sunt, de altfel, deosebit de bogate și foarte precise pe tot parcursul volumului care ia forma unui excelent ghid didactic prin hățișul conceptelor, teoriilor. Fiecare subcapitol este dotat cu o bibliografie critică recentă, cu care volumul intră în dialog și polemizează, refuzând eliberarea de bibliografie, reproșată lui Eugen Negrici. Simuț însă nu absolutizează nimic, nu e sentențios. Perspectiva de lucru este moderată peste tot prin stilul interogativ în care scrie. Chestionează prezentul, analizează prefacerile vremii, propune alternative, dar dă și avertismente, denunțând pericolele perspectivelor extremiste. Între toate, inserțiile autoreferențiale denotă o conștiință critică robustă și echilibrată.